

Скляр Н.В.

Студентка ФСП

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник:

Солончук І.В., ст. викл.

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Особливості та проблемні питання окремого провадження у цивільному судочинстві

Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК) чітко визначає три види провадження: позовне, окреме і наказне. Зазначені види провадження складають весь цивільний процес. За правилами позовного провадження, але з урахуванням окремих положень, вирішуються справи окремого провадження. Однак властива судовій діяльності з розгляду і вирішення цивільних справ цивільна процесуальна форма суттєво відрізняє окреме провадження від позовного провадження тим, що в його основі спрощений порядок вирішення справ через відсутність у ньому спору про право цивільне.

Чинне цивільне процесуальне законодавство, на відміну від ЦПК 1963 року, визначає окреме провадження як самостійний вид непозовного цивільного судочинства. Таке визначення окремого провадження є не зовсім зрозумілим, оскільки законодавець починає його зі слів: «вид непозовного цивільного судочинства». Можемо розуміти, що законодавець, формулюючи сутність окремого провадження, виходить не від найширшого поняття – усього цивільного процесу, а від вузького – лише від позовного. Але позовне є теж видом провадження, тому, даючи поняття “окремому провадженню”, треба виходити з цивільного процесу в цілому.

Окреме провадження відрізняється від інших видів провадження за своїм предметом і завданнями суду, а також значною кількістю особливостей процесуального порядку розгляду справ. На деяких з них хотілося б зупинитися.

Так, найважливішою особливістю справ окремого провадження є відсутність у них спору про право. Це, в свою чергу, тягне за собою і відсутність сторін з протилежними інтересами (позивача і відповідача), а також третіх осіб. Суб'єктами процесуальних відносин є суд, особи, які беруть участь у справі, інші учасники цивільного процесу. Особами, які беруть участь у справі, є заявник, заінтересовані особи та їх представники (крім справ про усиновлення). Заявником може бути фізична чи юридична особа. Коло заявників, як правило, встановлено в нормах ЦПК, що і відрізняє справи окремого провадження від справ позовного провадження, в якому кожна особа має право в порядку, встановленому ЦПК, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних, оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

Усіх інших осіб, які будуть брати участь у справі, закон наділяє статусом заінтересованих осіб. На жаль, на практиці існують випадки, коли заінтересованих осіб узагалі не встановлюють і не викликають до суду, а невстановлення заінтересованих осіб призводить до неможливості їх вступу у процес для захисту своїх інтересів, а внаслідок цього не будуть всебічно з'ясовані всі обставини справи. Крім зазначених порушень, на практиці зустрічаються також випадки, коли заявників називають позивачами, а зацікавлених осіб – відповідачами, свідками. На наш погляд, це пояснюється тим, що законодавець не дає визначення заявника і заінтересованої особи. Тому варто було б, щоб ці дефініції були внесені до норм ЦПК. Права й обов'язки заявника і заінтересованої

особи передбачено ст. 27 ЦПК, хоча дана стаття називається права та обов'язки осіб, які беруть участь у справі, а також ч.5 ст. 31 ЦПК зазначає, що заявники та заінтересовані особи у справах окремого провадження мають права і обов'язки сторін, за винятком встановленим у розділі IV ЦПК. Однак, як ми вже зазначали, стаття 31 містить перелік спеціальних прав сторін позовного провадження, але ці спеціальні права також поширюються на заявника і заінтересованих осіб. Тому вважаємо, що у ЦПК повинна мати місце норма, яка б закріпила спеціальні процесуальні права заявника та заінтересованих осіб.

Варто звернути увагу, що відсутність правового спору, а відповідно і сторін в окремому провадженні, унеможлиблює пред'явлення зустрічного позову, заміну сторони, укладення мирової угоди, звернення до третейського суду та ін. Засобом порушення справи в суді є не позов, а заява, зміст якої не передбачено окремо в ЦПК, тому визначається за аналогією зі статтею 119, яка регулює зміст і форму позовної заяви. Спеціальні вимоги до таких заяв сформульовані в нормах, які регулюють процесуальний порядок вирішення справ окремого провадження.

Суд уживає заходів щодо всебічного, повного й об'єктивного з'ясування обставин справи, тому він може за власною ініціативою витребувати необхідні докази, що теж відрізняє окреме провадження від інших видів провадження. При ухваленні судом рішення судові витрати не відшкодовуються. Рішення суду у справах окремого провадження не підлягають примусовому виконанню, але мають загальнообов'язковий характер.

По-іншому реалізується принцип одноособового та колегіального розгляду справ - справи окремого провадження розглядаються суддею одноособово, за винятком справ, вказаних в пунктах 1, 3, 4, 9, 10 частини 1 статті 234 ЦПК, які розглядаються у складі одного судді і двох присяжних. Є також винятки із принципу неможливості перегляду рішення судом, який його ухвалив. Адже у справах про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою тощо, в разі видужання чи появи особи, суд, який ухвалив рішення, може його скасувати й ухвалити нове, не передаючи справи до апеляційної інстанції.

Отже, окреме провадження є самостійним видом цивільного судочинства, у якому суд установлює дії, події, стан, здійснює захист охоронюваних законом інтересів громадян і організацій. Законом визначено, що всі справи окремого провадження розглядаються судом з додержанням загальних правил цивільного судочинства, за винятком деяких положень і меж судового розгляду, і до того ж мають додаткові особливості розгляду. Оскільки ЦПК виходить із засад єдності позовного та окремого провадження, то в ньому містяться норми, що можуть застосовуватися як у позовному, так і в окремому провадженні. Вважаємо, наявність даного провадження доцільним, але, на жаль, існують нормативні прогалини, які потребують вдосконалення.